اوسنۍ روغتیائي ستونزې
د اسلامي فقهې په رڼا کې

ډاکټر عبدالرحمن زماني

جنوري ۲۰۰۸

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسالې پېژندنه

د رسالې نوم: اوسنۍ روغتیائي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼاکې

مؤلف: ډاکټر عبدالرحمن زماني

خپرونکی: د اسلامي فقهې اداره

پرلپسې ګڼه: ۴۹

د چاپ ځای: کالیفورنیا، د امریکا متحده ایالات

د چاپ نیټه: جنوری ۲۰۰۸

د چاپ مصارف: سید عبدالقدیر هاشمي

د چاپ او خپرولو حقوق: د اسلامي فقهې اداره

د اسلامي فقهې پته:

Fazl Ghani Mogaddedi
201 Washington Blvd #104
Fremont, California 94539
Tel (510) 979-9489

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنۍ روغتیائي ستونزې
د اسلامي فقهې په رڼا کې

ډاکټر عبدالرحمن زماني

جنوري ۲۰۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

د اسلامي فقهي سريزه	**۳**
لايف سپورټ	**۵**
د مرګ د پيژندنې عنعنوي معيارونه او عصري طبابت	۵
ناروغ څه وخت مړ ګڼل کيږي؟	۶
دلايف سپورټ د ماشين بندول	۷
روژه او ستاسې روغتيا	**۹**
دروژې روغتيايي ګټې څه دي؟	۹
دځينو مهمو عامو ناروغيو سره د روژې ارتباط	۹
په روژه کې د روغتيا د ښه ساتلو دپاره سپارښتنې	۱۲
دغړو پيوند او بخښل	**۱۴**
کوم غړي پيوند کيداې شي؟	۱۴
د غړو او انساجو د پيوند تاريخچه	۱۵
د پيوند دپاره دانساني غړو منابع	۱۶
اسلام او د غړو بخښل	۱۷
دغړو د بخښلو او پيوند شرايط څه دي؟	۱۸
جينونه، ارثيت او د ارثي خواصو آزمايښت	**۱۹**
جنيټيک بدلون او سمون څه ته وايي؟	۲۰
د جنيټيک بدلون او سمون له لارې اصلاح شوي خواړه...	۲۰
په ناروغيو کې د جينونو برخه	۲۲
جنيتيک سلا مشوره او علاج څه ته وايي؟	۲۲
اسلام پدې هکله څه وايي؟	۲۳
اميدواري (حمل)	**۲۵**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیدوارۍ پیل ۲۵
د ماشوم د جنسیت ټاکنه ۲۶
د جنس په ټاکلو کې د پلار رول ۲۶
د مور په رحم کې د جنین وده او تکامل ۲۷
دعلمي څیړنو او قرآني ارشاداتو سمون ۲۸

شنډتوب یا عقامت ۳۰
شنډوالي څه ته ویل کیږي؟ ۳۰
دعقامت یا شنډوالي علتونه ۳۱
د شنډوالي د علاج لارې چارې ۳۳
دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د شنډوالي علاج ۳۴
دنوې ټکنالوژۍ نه راپیدا شوې ستونزې ۳۶
د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو نظریات ۳۷

د امیدوارۍ مخنیوی (Contraception) ۴۰
د امیدوارۍ د مخنیوي تاریخچه: ۴۰
اسلامي طب او د امیدوارۍ مخنیوی ۴۱
د امیدوارۍ د مخنیوي دطریقو ډولونه ۴۱

کلونینګ یا د ورته شیانو جوړول ۴۵
کلونینګ څه ته وائي؟ ۴۵
د کلونینګ تاریخچه ۴۶
د حجراتو مختلف ډولونه ۴۶
د "تنی" دحجراتو (Stem Cells) اهمیت او رول ۴۸
د کلونینګ تخنیک ۴۸
د مصنوعي القاح سره د کلونینګ توپیر ۴۹
د کلونینګ په هکله دمسلمانو ډاکټرانو او اسلامی فقهی د اکادمۍ دریز ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د اسلامي فقهي سريزه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على رسول الله او بيا:
د اسلام د دين يو اساسي او مهم صفت دادئ چې په هر وخت او هرځاي کې د تطبيق وړ دئ. د اسلام دين د ساينس او کائناتو په هکله نه يوائې داچې انسانانو ته د څېړنو او بحث آزادي وربخښلې ده، بلکه دايې يوه ديني فريضه هم ګڼلې. قرآن خلکو ته خطاب کوي چې دا: قرآن د يتفکرون، يعقلون او يتدبرون قام دپاره دئ.

اسلام هغه طبي مسائل چې په ساينس پورې اړه لري، تحقيق ته سپارلي دي. اسلامي علماوو په تيرو پنځوسو کلونو کې هم د ساينس او هم د اسلامي او نورو علومو په برخه کې ګڼ شمير بحثونه کړيدي. د ساينسي علومو د ودې او پرمختګ په نتيجه کې د اسلامي فقهي عالمانو، د فقهي ټولنو په څنګ کې دطبي فقهي ټولنه هم په رسميت پيژندلې او خپلې فقهي فيصلې د هغې سره د سلامشورې نه وروسته خپروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پخوا څخه تر اوسه د افغاني ټولنې يوه ستونزه داده چې زمونږ درانه عالمان د ساينسي مسايلو نه لرې پراته دي او د نورو د تجربو څخه يې ګټه نده اخيستې. له بله پلوه افغاني ساينس پوهان هم دفقهي مسائلو په هکله محدوده معلومات لري، چې ددغو دوو علتونو په نتيجه کې ډيروطبي او فقهي ستونزو ته د حل لاره نښودل شوې نده.

"اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې" دغه رساله چې ستاسې لاس ته دررسيږي، پدې هکله لومړنۍ علمي څيړنه ده چې د ځوان افغان محقق محترم ډاکټر عبدالرحمن زماني لخوا دافغانستان دخلکو په ژبه ترسره شويده. ډاکټر زماني د اسلامي فقهې د مجلې يو مهم همکار دئ، او اسلامي فقهې يې تل څيړنې چاپ ته سپارلي دي. دا تحقيق ځکه د ډير اهميت وړ دئ چې څيړونکي پکې د طب د علم په څنګ کې داسلامي فقهې د معاصرو پوهانو اواسلامي طبي فقهې د ټولنې داجتهاداتو څخه ګټه اخيستې او تر ټولو مهمې فتواګانې يې دلوستونکو د زياتې استفادې دپاره ژباړلي دي.

داسلامي فقهې اداره ټولو درنو عالمانو او افغاني محقيقينو ته ددغې څيړنې دخپرولو مبارکي وائي، اود پاک خدای نه جناب ډاکټر عبدالرحمن زمانی او دده ميرمنې محترمې ډاکټر نجيبې زماني ته د روغتيا سره اوږد ژوند غواړي.

فضل غني مجددي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لایف سپورټ

داسلام مقدس دین دلایف سپورټ، یا هغو وسایلو نه ګټه اخیستل چې په مصنوعي توګه د تنفس او وینې جریان سره مرسته کوي او ناروغ ژوندې ساتي ترهغه وخته جایزګڼي چې دژوند کولو څه هیله موجوده وي. خو کله چې د طبي ماهرینو د ممکنو هڅو سره - سره مرګ حتمي وګڼل شي نو بیا د ایمان خاوندان د ناروغ د کورنۍ څخه غواړي چې د خدای رضا ته غاړه کیږدي او په مصنوعي توګه د غړو ژوندي ساتلو ته دوام ورنکړي. که څه هم په قرآن کې مرګ ته څو- څو ځل اشاره شوې، خود هغې مشخص تعریف ندئ شوې. او پر ځای یې د معنی او مفهوم د پوهیدو د پاره، مرګ د ژوند، خلقت او قیامت سره په نږدې ارتباط کې ذکر شویدئ.

دمرګ د پیژندنې عنعنوي معیارونه او عصري طبابت

تر دې وروستیو وختو پورې په اسلامي کلچر کې د مرګ د پیژندنې په هکله کومه ستونزه موجوده نوه. په عمومي ډول به اسلامي قوانینو د هغوکارپوهانو او طبي ماهرینو په نظریاتو تکیه کوله، کومو چې به په عادي توګه په ناروغانو کې د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملي خو عنعنوي نبنې کتلې. دعنعنوي معيارونو سره سم ژوند هغه وخت ختميږي چې تنفس او د وينې جريان د تل دپاره بند شي. په بله ژبه، اسلامي فقهاوو به د زړه د درزا مکمل بنديدل کافي گڼل چې يو شخص په قانوني توگه مړ وگڼي. خو ستونزه هغه وخت پيدا شوه کله چې عصري طبي تکنالوژۍ داسې قابليت پيدا کړ چې د ماشين په مرسته په هغو کسانو کې هم د ژوند نښې وساتي کوم چې د مغزو په مرگ اخته شوي ؤو، او د رواجي معيارونو په اساس مړه شميرل کيدل.

ناروغ څه وخت مړ گڼل کيږي؟

داسلامي فقهې او طب ماهرينواوس دمغزو مرگ، دمرگ د معتبره تعريف په ډول منلې او پدې باور دي چې که ماغزه له کاره ولويږي او ددماغي فعاليت بيا پيل کيدل امکان ونلري او د طب متخصصين ثابت کړي چې د مغزو مرگ منځ ته راغلې، نو ناروغ شرعاً مړ گڼل کيږي. خو په قانوني توگه ناروغ تر هغې مړ نه گڼل کيږي تر څو چې دبهرنۍ مرستې د سيستم يا ماشين د بندولو نه وروسته حياتي وظايف دريدلي نوي.

د اسلامي فقهاوو شورا په خپله دريمه غونډه کې چې د ١٩٨٦ ميلادي کال د اکتوبر له ١١ څخه تر ١٦ نيټې پورې د اردن په عمان کې جوړه شوې وه، د جدي مراقبت په برخه کې د لايف سپورټ په سيستم هم يو ځل بيا بحث کړې او د متخصصو طبي ډاکټرانو د پراخه اوبشپړو تشريحاتو نه وروسته يې فيصله کړې ده.
د دغې فيصلې په اساس د لاندنيو نښو په ملاتړ يو شخص په

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانوني توگه مړ گڼل کیږي او د مرگ د تثبیت دپاره ټولې شرعي لارښوونې د تطبیق وړ وي:

١. که زړه او تنفس په مکمل ډول ودریږي او ماهره ډاکټران تصدیق کړي چې دا حالت په شا تلونکې ندئ.

٢. که د ماغزو ټول فعالیتونه په مکمل ډول بند شي او ماهره ډاکټران تصدیق کړي چې دا حالت په شا تلوونکې ندئ، او ماغزه مخ په تباهۍ ځي. پدئ حالت کې که څه هم د زړه په شان د ناروغ ځنې غړي په مصنوعي توگه فعاله ساتل شوي وي، دلایف سپورټ بندیدل جایز دي.

دلایف سپورټ د ماشین بندول

- د پورتنۍ فیصلې په رڼا کې د لایف سپورټ د ماشین بندول د مغزو د ټول فعالیت د مکمله بندیدو او ماهرو ډاکټرانو د تصدیق په صورت کې جواز لري.
- مؤظفه ډاکټر (د پخواني وصیت او یا ورثې د موافقې په اساس) دغړو د بښلو او پیوند په مقصد مړې د مصنوعي تنفس په ماشین کې ساتلې شي.
- که د اوږدې ناروغۍ له امله ناروغ د اوږدې مودې دپاره په لایف سپورټ کې وي، په حالت کې یې کوم بدلون رامنځ ته نشي، او متخصصه ډاکټران فیصله وکړي چې د ښه کیدو امید یې نشته او ماشین ورته گټه نه رسوي، دداسې ناروغ د ماشین بندول او قضا او قدر ته د ناروغ سپارل کومه گناه نلري. ددئ ډول ناروغانو نه د ماشین بندول د زړه سواندۍ ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قتل رحمت او یا ډاکټر په مرسته د وژنې معنی نلري، ځکه مونږ هغه نه وژنو، بلکه د ماشین په وسیله د هغه علاج بندؤو. شرعي علماوو ته په ډاګه ده چې علاج او دارو درمل په ځلورو مذاهبو کي روا (مباح) دي، یوائې د فقهې لږ شمیرعالمان یې واجب ګڼي. خو د فقهې داسي هیڅ عالم نشته چې د مصنوعي ماشین له لارې علاج شرعاً واجب وګڼي او د هغې بندول د شرعي حکم خلاف وبولي.

- ځینې دیني عالمان وایې چې که ماشین ګټه نرسوي، نو بیا یې ساتل د شریعت سره مخالف دي.

او دا ځکه چې:

- دې کار سره د جنازې په ښخولو، د میراث په ویشلو او هغې د ښځې د عدت په موده کي ځنډ پیښیږي.
- پرته له ضرورته د تاوان له امله سرمایه او پانګه ضایع کیږي.
- او نورو هغو ناروغانو ته هم زیان رسیږي کوم چې دغه ماشین ته اړه لري.

د اخځلیکونو او زیاتو معلوماتو دپاره لاندني آثار ولولئ:

- فتاوي معاصر، فضل غني مجددي
- Brain Death in Islamic Jurisprudence, Dr. Abdulaziz Sachedina, University of Virginia
- Resolution of the Council of Islamic Jurisprudence on Decision No. (5) D 3/07/86 Resuscitation Apparatus

(c) ketabton.com: The Digital Library

روژه او ستاسې روغتیا

د روژې د مبارکې میاشتې په پیل کیدو سره هر کال د شمالي امریکې د ۸ ملیونه مسلمانانو په ګډون. د نړۍ د څه د پاڅه یو بلیون مسلمانانو یوه زیاته برخه د روژې په نیولو پیل کوي. راشئ وګورو چې روژه په روغتیا باندې څه اغیزه لري، د ځینو عامو او مهمو ناروغیو سره د روژې ارتباط څه دئ، او په روژه کې د روغتیا د ساتلو دپاره څه کول په کار دي.

د روژې روغتیایي ګټې څه دي؟

که څه هم مسلمانان روژه اصلاً د هغې د روغتیایي ګټو لپاره نه نیسي،خو بیا هم روژه د وینې قند، غوړ او کولسترول کموي، او د وینې لوړ فشار ښکته کوي. له همدې امله د هغو کسانو دپاره ښه علاج ګڼل کیدای شي کوم چې په خفیفه او ثابت ډول د چاقۍ، شکرې اویا لوړ فشار په ناروغیو اخته وي، او د وینې کولسترول یې لوړ وي.

دځینو مهمو عامو ناروغیو سره د روژې ارتباط

د اسلامي لارښونو سره سم ماشومان، ناروغه کسان، مسافر او هغه ښځې چې کوچنیو ماشومانو ته شیدې ورکوي او یا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتني عادت سره مخامخ وي د روژې د نیولو نه معاف دي. که ځیني ناروغان د مختلفو عواملو له امله د روژې نیت ولري نو لاندنیو ټکو ته توجه په کار ده:

د قند diabetes یا شکرې په ناروغۍ اخته کسان: که چیرې ددوی ناروغي پرته له درملو یواځې د غذایي رژیم په وسیله کنټرولیږي، نو امید دئ چې د روژې په نیولو او وزن په کمیدو سره ددوې ناروغي یا بیخي له منځه لاړه شي او یا یو څه ښه والې ومومي. خو کوم کسان چې د پرهیز سره د خولې له لارې د وینې د شکرې د کمولو درمل orinase استعمالوي او دوې د روژې د نیولو تصمیم نیسي، نو دوې ته ډېر احتیاط نه کار آخیستل په کار دي. دوې باید د خپل معالج ډاکټر په مشوره ددرملو اندازه ددریو برخو نه یوې برخې ته کمه کړي، او د سهري په ځاې یې د شپې لخوا د روژه ماتي په وخت واخلي. که چیرې په دوې کې د ورځې لخوا د وینې د قند د کمیدو نښې نښانې څرګندیږي نو بیا باید سمدلاسه روژه ماته کړي. د شکرې په ناروغۍ اخته هغه ناروغان چې انسولین اخلي، دوې ته توصیه کیږي چې روژه ونه نیسي، او که چیرې دغه کسان په خپل مسئولیت روژه ونیسي، نو بیا باید تر سخت مراقبت لاندې ونیول شي، او د انسولینو په اندازه کې یې ډېر زیات کمښت راشي.

دوینې په لوړ فشار او د زړه په ناروغیو اخته کسان: کوم کسان چې د وینې په معمولي او یا متوسط لوړوالي اخته وي، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزن یې هم ورسره زیات وي، دوې باید تشویق شي چې روژه ونیسي. دا ځکه چې د روژې نیول ددوې د وینې د فشار د ښکته کیدو سره مرسته کوي. دوې ته په کار دي چې د خپل معالج ډاکټر سره هم د درملو د اندازې د سمولو په هکله مشوره وکړي. مثلاً که چیرې دوې Diuretic یا په اصطلاح د اوبو ګولۍ اخلي، نو د وجود نه دډیرو اوبو د ضایع کیدو د مخنیوي دپاره باید د هغې اندازه کمه کړي. خو هغه کسان چې د وینې فشار یې ډیر زیات وي، او یا د زړه په ناروغیو اخته وي، باید روژه ونه نیسي.

په نیم سري یا migraine اخته کسان: په migraine اخته ناروغان د روژې له امله په وینه کې ازادو شحمي اسیدونو د زیاتوالي له کبله د ناروغۍ د شدت سره مخامخ کیداې شي. دوې ته توصیه کیږي چې د ناروغۍ د حملې په وخت کې روژه ونه نیسي.

هغه ښځې چې امیدواره وي او یا ماشوم ته شیدې ورکوي: که چیرې دامیدوارۍ په وخت کې د امیدوارې ښځې د روغتیایي حالت د خرابوالي او یا ماشوم ته د زیان او ضرر د رسیدو ویره موجوده وي، او یا د روژې له امله دشید ې ورکوونکې مور او یا ماشوم روغتیا ته خطر متوجه وي، نو روژه دې نه نیسي او د معالج ډاکټرسره دې مشوره وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په روژه کې د روغتيا د ښه ساتلو د پاره سپارښتنې

د روژې په مبارکه مياشت کې د روغو کسانو د روغتيا د ښه ساتلو د پاره صحي غذايي رژيم ته ډېره توجه په کار ده. ددې د پاره چې روژه په آسانۍ سره تيره شي او د روژې د روحاني گټو نه په ښه توگه استفاده وکړای شو، نو زمونږ خوراک بايد د عادي او نورماله خوراک سره توپير ولري. خوراک تر ممکنې اندازې پورې نه يوائې داچې بايد ساده وي، بايد داسې عيار شي چې وزن په يوه حال وساتي. خو که د چا وزن زيات وي، نو بيا د روژې مياشت د وزن په سمولو کې زياته مرسته کولاې شي. په روژه کې بايد داسې خواړه واخيستل شي چې زيات fibers يا الياف ولري، او د ژر هضميدو په ځاې ورو-ورو هضم شي. پدې ډول خوړو کې د غنمو، اوربشو، دالو، لوبيا اوبې جوشه وريجو په شان شيان شامل دي.

په روژه کې سهارئ ډير اهميت لري. څيړنو له پخوا راهيسې ښودلې چې سهارئ يا په عادي مياشتو کې سبانارئ په ورځني خوړو کې زيات اهميت لري. دا ځکه چې دشپې د تيريدو نه وروسته سبانارئ او په روژه کې سهارئ يا چرگ بانگئ نه يوائې داچې د وجود د اړتيا وړ اساسي غذايي خواړه برابروي، بلکې د لوږې له امله پيداشوې ښې نښانې لکه سرخوږئ، ستړتيا، ناراحتي او خوبوړتيا هم له منځه وړي.

بله خبره چې ډير اهميت لري هغه د خوړو د مختلفو ډولونو او متوازنه خوړو نه استفاده ده. پدئ خوړو کې د وچې ډوډۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريالو ، تازه ميوې او ترکارۍ، غوښې او کبانو ، شيدو ، پنير او مستو برخه مهمه ده. غوړجن او خواږه مواد چې ځومره کم وي، هومره ښه وي.

د زياتې مالګې داستعمال څخه دې هم ډډه وشي. له بله پلوه مايعات او اوبه بايد زيات واخستل شي. دداسې مايعاتو په ځاې چې کافئين ولري د ساده اوبو استعمال ښه دئ، دا ځکه چې کافئين ادرار يا تشې بولې زياتوي او د وجود نه د اوبو ضايع کولو سره مرسته کوي. په لنډډول بايد ووايم چې په روژه کې سره شوي او غوړ خواړه ښه ندي، زياته خوړه ښه نده، په سهارئ کې ډير خوراک ښه ندئ، او د ډير چاى څکل هم ښه ندي.

د روژې مياشت د سګرټو او تنباکو د استعمال د پريښودلو دپاره هم ښه موقع ده.

په روژه کې د قبضيت د مخنيوي دپاره د سبوس داره يا تورې ډوډۍ خوراک، د زياتو مايعاتو څکل او داسې خوړو خوړل ښه دي چې زيات الياف ولري. کوم کسان چې د معدې زخم لري، دوې دې د ډاکټر په مشوره د هغې دپاره درمل واخلي.

کوم کسان چې د پښتورګو د کاڼو سابقه لري، دوې ته په کار دي چې زيات او اضافي مايعات واخلي. که څه هم خولې، غاښونو او اوريو ته هر وخت پاملرنه په کار ده، خو په روژه کې ورته رياته توجه په کار ده ♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغړو پیوند او بخښل

دغړو پیوند یا Organ Transplant دیوه تن نه بل ته (او یا هم د ناروغ د خپل وجود دیوې برخې نه بلې برخې ته) د یوه غړي او یا د غړي د یوې برخې پیوند ته ویل کیږي، چې مقصد یې د اخیستونکي کس د خراب شوي او یا له کاره ولیدلي غړي بدلول دي.

دغړو بخښل یا Organ Donation هغو کسانو ته دغړو تحفه ده چې د ژوند د ژغورلو دپاره هغې ته اړه لري. د غړو بخښل یا تحفه کول یا په نژدې وخت کې د وفات شوي کس او یا هم د ژوندی انسان نه د غړو او انساجو ویستل او بل تن ته د هغې انتقال او پیوند ته ویل کیږي. دا غړي او انساج د جراحي عملیاتوسره د وجود نه اخیستل کیږي او د عملیاتو په پای کې زخمونه بیرته گنډل کیږي. دهر عمر خلک غړي او انساج بخښلای شي، او هغې سره هر کال د سلهاوو کسانو ژوند ژغورل کیږي.

کوم غړي پیوند کیدای شي؟

زړه (قلب)، پښتورگي (گردې)، سږي (ششان) او ځگر هغه غړي دي چې په بریالیتوب سره پیوند کیدای شي. سربیره پر دې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هډوکو ماغزه، د سترګو قرنیې، د ورید رګونه، د زړه نیچې یا والوونه، پوستکې، او پلې هم بل کس ته تحفه او پیوند کیداې شي.

د غړو د پیوند دتاریخي پیښلیک لنډیز

- په ۱۹۰۳ م کال کې د قرنیې بریالې پیوند
- په ۱۹۵۴ کال کې د ژوندي پښتورګي پیوند
- په ۱۹۶۲ کال کې د مړه شوي کس نه د اخیستل شوي پښتورګي پیوند
- په ۱۹۶۶ کال کې د پانقراص د غدې پیوند
- په ۱۹۶۷ کال کې د ځیګر لومړې بریالې پیوند
- په ۱۹۶۷ کال کې د زړه پیوند
- په ۱۹۸۱ کال کې د زړه او سږو یوځایي پیوند
- په ۱۹۸۸ کال کې د کوچنیو کولمو پیوند
- په ۱۹۹۸ کال کې د لاس پیوند
- په ۲۰۰۵ کال کې د مخ د یوې برخې بریالی پیوند
- په ۲۰۰۶ کال کې د نارینه تناسلي غړي پیوند

د غړو او انساجو د پیوند تاریخچه

که څه هم د ناروغیو او ټپونو له امله د وجود د ناروغه شوو او له کاره لویدلو غړو او انساجو د بدلولو او نوي کولو هیله شاید د طبابت د تاریخ هومره قدامت ولري، خو انسانانو یوازې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسمې او شلمې پیړۍ کې هغه علمي او ساینسي پوهه تر لاسه کړه د کومې په مرسته چې د غړو د پیوند عصري طبابت ممکن شو. په لومړي سر کې د ۱۹۰۰ او ۱۹۲۰ کلونو په منځ کې د هډوکو، پښتورګو، پوستکي په شان پستو انساجو او د سترګو د قرنیې پیوند په بریالیتوب سره تر سره شو،اوبیا په ۱۹۵۴ م کال کې ډاکټر مورې (Dr. Murray) وکړای شو چې په بریالیتوب سره د پښتورګو په شان لویو غړو پیوند ترسره کړي. البته د غړو د پیوند بریالیتوب د اخیستونکي وجود د دفاعي سیستم لخوا د بخښونکي نا اشنا غړي په قبلولو او نه قبلولو پورې اړه لري، خو د ۱۹۷۸ م کال راهیسې د نوو درملو په جوړیدو سره دغه ستونزه تر زیاتې اندازې پورې حل شویده.

د پیوند دپاره دانساني غړو منابع

دغړو د پیوند یوې نړیوالې سروې ښودلې چې په لویدیزې نړۍ کې د پیوند شوو غړو زیاته برخه د هغو کسانو نه لاس ته راغي کوم چې په نژدې وخت کې مړه شوي وي. دوې یا په خپل ژوند د مرګ نه وروسته د خپلو غړو د بخښلو وصیت کړې وي، او یا یې هم خپلوانو دمرګ په وخت کې د غړو د بخښلو فیصله کړې وي. د پیوند شوو غړو یوه کوچنۍ فیصدي هم د خون شریکه ژوندیو خپلوانو لخوا بخښل کیږي. خو په اسلامي ملکونو کې حالات سره توپیر لري. هلته د پیوند دپاره ګڼ شمیر غړي د ژوندیو خپلوانو لخوا هدیه کیږي، نور یې د بیوزلو کسانو نه په پیسو یا تګۍ او زور آخیستل کیږي، او ځینې ملکونه لکه کویت یې له بهره واردوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام او د غړو بخښنل

پدې کې شک نشته چې د وجود ځینې غړي، پداسې حال کې چې نور لا ښه کار کوي، له کاره لویدلای شي. د طبابت وروستیو پرمختگونو د علمي شواهدو په استناد ښودلې چې که دغه ناروغه او له کاره غورځیدلي غړي روغو غړو سره بدل شي نو د وجود ماشین د یوه غړي د خرابوالې له امله د مرگ په ځای خپل فعالیت ته دوام ورکولای شي. انسان که مسلمان وي او که نه، اشرف المخلوقات گڼل شوې، او د فطري لوړوالي او شان خاوند دئ. شریعت انساني وقار ته په درنه سترگه گوري او د انسان د ژوند ساتنه کوي. خدای هغو کسانو ته اجر او بدل ورکوي کوم چې ژوند ژغوري. ***" هغه څوک چې د یوه تن ژوند وژغوري، داسې دئ لکه چې د ټولو انسانانو ژوند یې ژغورلې وي" (د پنځمې سورې د ۳۲ آیت ژباړه)***. په یوه حدیث شریف کې هم راغلي چې ***"څوک چې د بل سره مرسته کوي، د خدای له لورې به ورسره مرسته وشي"***. نو پدې اساس د ژوند د ژغورلو په غرض د غړو پیوند (بخښنل او اخیستل) روا دي او د مختلفو اسلامي معتبرو ادارو عالمانو په اتفاق سره منلې چې د غړو بخښنل روا او په ځینو شرایطو کې لا ضروري دي. پدې ډله کې لاندنۍ مؤسسې په مسلمانانو غږ کوي چې د پیوند د پاره غړي و بخښي:

- د اسلامي کانفرانس د ادارې د شریعت اکاډمي (کوم چې د ټولو ملکونو نمایندگي کوي).
- د سعودي عربستان د علماؤو ستره شورا

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ایران مذهبي چارواکي
- د مصر د الازهر پوهنتون
- د اسلامي فقهي اکاډمي.

دغه وروستنۍ مؤسسه د اسلامي کانفرانس لخوا مسلمانانو ته د ورپیښو ډلیزو ستونزو د بحث او هغې ته د اسلامي ځوابونو د وړاندې کولو دپاره د اسلامي نړۍ د علماؤو او فقهاوو په ګډون جوړه شویده.

دغړو د بخښلو او پیوند شرایط څه دي؟

- د غړو پیوند باید د روغتیایي اړتیا له کبله وي، او د علاج یوائینۍ مؤثره طریقه ګڼل شوي وي.
- د ناروغ دپاره د ګټې احتمال موجود وي.
- د غړي بخښونکي او آخیستونکي دواړه سره مؤافقه ولري.
- دغړي د بخښونکي روغتیا ته د دایمي زیان د رسولو مخنیوې وشي.
- د پیوند د پاره غړې په وړیا توګه ورکړ شوې وي. (د انساني غړو سوداګري روا نده).

مأخذ او د زیاتو معلوماتو دپاره وګورئ:

- د اسلامي کانفرانس د اداري اسناد
- د اسلامي فقهي د اکاډمۍ اسناد
- د طبي فقهې د اتم سیمینار پریکړې
- د طبي ساینس اسلامي اداره
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې پریکړې ✦

(c) ketabton.com: The Digital Library

جینونه، ارثیت او د ارثي خواصو آزماینښت

جینونه (Gene) په ژوندیو موجوداتو کې د وراثت د انتقال مسئولیت لري. دوراثت نه زمونږ مقصد د پیسو او نورو شتمنیو میراث نه، بلکه تر هغې هم مهم هغه میراث دئ چې د پیدا ایښت له وخته دمور پلار نه اولاد ته د فزیکي (لکه سترګو او ویښتانو درنګ) او ځینو روحي خصوصیاتو په بڼه رسیږي. جینونه د "ډي این اې" (DNA) نه جوړ شوي او د حجراتو یا سلولونو په مرکز یا هسته کې ځای لري.

د جینونو د موجودیت او دهغو په وسیله راتلونکو نسلونو ته د ځینو خصوصیاتو او ځانګړتیاوو د انتقال موضوع د لومړي ځل دپاره په ۱۸۶۰ کال کې د مینډیل (Mendel) له خوا هغه وخت مطرح شوه کله چې یې د ویانا په ښار کې د خپلې کلیسا په بڼ کې د پلیو (نخودو) ارثي خواص څیړل. نن د ساینس او ټکنالوژۍ په پرمختګ سره پدې هکله ډیر زیات معلومات ترلاسه شوي، د DNA د څیړنو او تحلیل امکانات برابر شوي، د انساني جینونو د نقشې په جوړیدو کار شوې او د یوه ژوندي موجود نه بل ته د ارثي خصوصیاتو نقلول ممکن شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنیټیک بدلون او سمون څه ته وایي؟

تاسې به د Biotechnology یاحیاتي تخنیک او Genetic Modification یا ارثي بدلون او سمون اصطلاحات چې ډیر ځله یو د بل پر ځای استعمالیږي اوریدلي وي. د Biotechnology یا حیاتي تخنیک په ذریعه ژوندي موجودات یا د هغې ځینې برخې لکه انزایمونه د پنیرو، مستو، شرابو او درملو په شان موادو په جوړیدو کې استعمالیږي. خو ارثي بدلون او سمون هغې طریقې ته ویل کیږي په کومې کې چې د یوه ژوندي موجود لکه نبات، حیوان یا بکټریا جینونه په بل کې ورګډ او په نتیجه کې د هغې یو یا د یوه نه زیات خصوصیات د تل دپاره بدل کړاې شي. ددې طریقې له لارې د نباتاتو او څاروو اصلاح شوي نسلونه منځ ته راغلي چې که له یوې خوا ګټه لري نو له بلې خوا د لانجې وړ ګڼل کیږي.

د جنیټیک بدلون او سمون له لارې اصلاح شوي خواړه او څاروي

نن د مخ په انکشافه ملکونو په ګډون ډیرو هیوادو کې د اصلاح شوو فصلونو نه ګټه اخیستل کیږي، خوله کومه ځایه چې نوې تکنالوژي د ګټې په څنګ کې تاوانونه هم لري، نو د ارثي خواصو د بدلون له لارې منځ ته راغلي خواړه او څاروي هم څرګندې او پټې ستونزې لري چې په لنډ ډول یې ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ښه ارزخونه:

- د غَلو- دانو د خوند او کیفیت ښه والې، په لنډ وخت کې د فصلونو رسیدل، د حاصلاتو زیاتوالي ، د هوا د بدلون، ناروغیو او حشراتو په وړاندې د مقاومت زیاتوالې او د نوو ډولونو او محصولاتو منځ ته راتګ
- په حیواناتوکې د مقاومت زیاتوالې؛ لږ خوراک ته اړتیا؛ ښه روغتیا؛ د شودو، غوښې او هګیو زیاتوالې
- په محیط او چاپیریال کې د خاورې، اوبو او انرژۍ سپما؛ د حشراتو او هرزه ګیاه ګانو د کنټرول ښې لارې چارې
- په ټولنه کې دنفوس د زیاتوالي د پاره د ډیرو خوړو برابرول

۲. ستونزې:

- خوندي توب: د انسانانو په روغتیا احتمالي ناوړه اغیزې لکه د حساسیت ښودل، د انتي بیوتیک درملو په وړاندې د مقاومت د نښو انتقال او ناپیژندل شوي ناوړه اثرات
- لاس رسیدنه: د نړۍ د خوړو په پیداوار د لږ شمیر کمپنیو انحصار؛ په صنعتي ملکونو د وروسته ساتل شوو هیوادونو د اتکاء زیاتوالې، او د پردیو لخوا دطبیعي زیرمو او منابعو استثمار
- اخلاقي قوانین: د طبیعي موجوداتو په ذاتي ارزښتونو تیرې؛ د ژوندیو موجوداتو په مختلفو جنسونو کې د جینونو د ګډون ساخته کارې؛ په حیواناتو کې د نباتاتو او په نباتاتو کې د حیواناتو د جینونو په ګډون اعتراض او په حیواناتو د روحي فشار زیاتوالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په ټولنه کې د نوو پرمختګونو څخه د شتمنو هیوادونو ناوړه استفاده

په ناروغیو کې د جینونو برخه

له کومه ځایه چې جینونه د وجود د حجراتو وده، ترمیم او وظایف کنټرولوي، نو د ناقصو او بدل شوو جینونو له کبله ګڼ شمیر ناروغۍ منځ ته راتلای شي چې ساه لنډي (asthma) او دقند یا شکرې ناروغي یې عام مثالونه دي. دا ډول ناروغتیاوې که د مورپلار نه د ناقصو جینونو د اخیستلو له کبله وي، د ارثي ناروغیو په نامه یادیږي، او که دمور په رحم کې د درملو او ځینو نورو عواملو له امله پیدا شوي وي، د مورزادي ناروغیو په نامه یادیږي.

جنیتیک سلا مشوره او علاج څه ته وایي؟

د انساني جینونو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړو یو هدف هم د جینونو د علاج له لارې د دغو ارثي او جنتیکو ناروغیو درمل دي. د کورنۍ تاریخچې او روغتیایي ریکارډ د کتلو، د وینې یا انساجو د نمونو د جنیتیکي ازمیښت، د څیړنو د نتایجو تحلیل، او د راتلونکو اقداماتو په هکله د تصمیم نیولو د مرستې جریان ته جنیتیکه سلا مشوره ویل کیږي. جنیتیک علاج د ناروغیود پیداکونکو مسئولو ناقصو جینونو د سمولوهغو طریقو ته ویل کیږي په کوم کې چې د ناقصو جینونو په ځای روغ جینونه اچول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام پدې هکله څه وايي؟

د اسلامي فقهې له نظره ددغې موضوع د ژورې څېړنې دپاره د ۱۹۹۸ کال د اکتوبر په مياشت کې د اسلامی فقهاوو، ډاکټرانو، دواسازانو، بيالوژۍ د متخصيصينو او نورو ساينس پوهانو په ګډون د اسلامي فقهې د اکاډمۍ په ملګرتوب د روغتيايي ساينس د اسلامی ادارې خاص يوولسم سيمينار دغه لاندنۍ عمومي او خاصې سپارښتنې کړيدي:

- دقرآن کريم د اولسمې سورۍ د اويايم آيت په ملاتړ، خدای (ج) انسان په ښه توګه پيدا کړئ او هغه ته يې تر نورو مخلوقاتو لوړه درجه ورکړيده. په انساني اساسي جوړښت کې هر راز لاس وهنه، او پرته له کوم مقصده په تجربوي توګه د هغه د جنيتيکي نقشې بدلول به د خدای (ج) له لوري هغه ته په ورکړ شوي لوړ مقام تيرئ وي.
- د نه ديرشمې سورۍ د نهم آيت سره سم، اسلام د پوهې او علم دين دئ کوم چې په جوړونکو علمي څېړنو هيڅ راز بنديز نه لګوي. مسلمان ساينس پوهان بايد د داسې څېړنو مخکښان اوسي.
- د دوهمې سورۍ د يوسلو پنځه نوويم آيت د لارښونو سره سم، اسلام د انسان د روغتيا د ساتنې او خطر نه د ځان د ژغورلو سپارښت کوي. پردې برسيره، اسلام د ارثي او کسبي ناروغيو په علاج خاص ټينګار کوي. او دا په هيڅ ډول د خدای د رضا د منلو د زده کړو سره تصادم نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د يوګوسلاوي ښتمي سورى د دريپنځوسم آيت سره سم د انساني جينونو دبشپړې نقشې له مخې د جينونو پيژندنه د ځان د پيژندنې هڅه ، او پدې توګه د خالق خداى د قدرت منل دي. او له کومه ځايه چې دا د ارثي ناروغيو او په هغې د اخته کيدو د امکاناتو په پيژندنه کې مرسته کوي، او ځينو ناروغيو په مخنيوي او علاج کې د طب او روغتيا په علم کې ارزښتناکه زياتوالى راولي، نو اسلام ته د منلو او تشويقولو وړ ده.
- پدې سيمينار کې مؤافقه وشوه چې د ناروغيو د مخنيوي او علاج دپاره د جنيتيک بدلون او سمون نه ګټه واخيستل شي، خو د اسلامي شريعت د ځينو ملحوظاتو له مخې دې د نطفې او جنسي حجراتو د ارثي خصوصياتود بدلون نه ډډه وشي✦

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميدواري (حمل)

اميدواري يا (حمل) د ښځو او د هغوې د کورنيو په ژوند کې يوه خورا ډيره مهمه او له هيجانه ډکه پيښه ده. اميدوارۍ سره د خوشالتيا د احساس په څنګ کې د مور او ماشوم د روغتيا او راتلونکي په هکله د شک، نامعلومتيا، تشويش او انديښنو ستونزې هم ملګرې وي.

که څه هم د انسان د زيږيدلو او پيداکيدلو موضوع ته د پخوا زمانو راهيسې توجه شوېده، خو له يوې خوا د نسل د توليد په هکله د علمي او سمو ژورو معلوماتو د نشتوالي له امله دوخت په تيريدو سره په دې هکله خورا زياتې غلطۍ او خرافاتي نظريې رامنځ ته شويدی، او له بلې خوا د طبابت او ساينس د پرمختګ له امله نوې پوښتنې، اخلاقي مسايل او ستونزې رامنځ ته شوي، چې مونږ به يې په لنډ ډول د څيړلو هڅه وکړو.

د اميدوارۍ پيل

اميدواري له هغه وخته پيل کيږي کله چې د نارينه او ښځې د جنسي حجراتو (سپرم اوښځينه هګۍ يا ovum) د يو ځای کيدو له امله القاح شوې حجره (zygote) يا نطفه جوړه شي. د همدغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واحدي حجرې د جوړيدو نه د ماشوم تر زيږيدو پورې چې په اوسط ډول ۲۶۶ ورځې يا ۳۸ اونۍ (هفتې) يا ۹ قمري مياشتې دوام کوي، دمور په وجود کې يو لړ داسې کړکيچن (مغلق) بدلونونه منځ ته راځي د کومو په نتيجه کې چې د ماشوم ودې، روزنې، پالنې او تغذيې ته يو خوندي اومحفوظه چاپيريال (محيط) برابرشي او په نتيجه کې تر زيږيدو وروسته ماشوم د مور د وجود نه بهر په جلا ډول د ژوند کولو قابليت پيدا کړي.

د ماشوم د جنسيت ټاکنه

د هلک يا انجلۍ ماشوم جنس هم د هګۍ د القاح او نطفې د جوړيدو په وخت کې ټاکل کيږي، او همدغه ابتدائي حجره کوم چې د مور او پلار دواړو نه ارثي خواص اخلي، د يوه نوي او بيل شخص د جوړيدو پيل وي. د انسان حجرات۲۳جوړې (۴۶) کروموزومه لري چې له هغې جملې نه يې يوه جوړه جنسي کروموزومونه دي. کروموزومونه د فنر په بڼه د ميليونونو جينونو د يوځاې کيدو نه جوړ شوي هغه جوړښتونه دي چې د "ډي اين اې" DNA په ګډون ارثي معلومات انتقالوي، او د ماشوم د جنس په ګډون د سترګو، او ويښتو د رنګ، ځيرې، ښايست، لوړوالي او ټيټوالي، قوت او کمزورۍ په شان نور خصوصيات تعينوي.

د جنس په ټاکلو کې د پلار رول

جنسي کوموزومونه د X او Y کروموزومونه دي، کوم چې په ښځو کې XX او په نارينوو کې يو X او يو Y وي. د نارينوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ښځو جنسي کروموزومونه د جوړې په ځای یوائې یو کروزوم لري او د دواړو د یوځای کیدو نه د نوی ماشوم القاح شوې نطفه جوړیږي. څرنگه چې ښځه یوائې د X کروموزوم لري، نو د ماشوم د جنس ټاکل په سړي پورې اړه لري، په دې ډول چې که د هغې X د ښځې د X سره یو ځای شي، نتیجه به یې XX یا انجلۍ وي ، او که د هغې Y د ښځې د X سره یو ځای شي، نتیجه به یې YX یا هلک وي.

د مور په رحم کې د جنین وده او تکامل

د انسان وده یوه دوامداره پروسه ده په کوم کې چې واحده القاح شوې حجره یا نطفه په دوو ، څلورو ، اتو ، شپاړسو ، دوه دیرشو او نورو حجراتو بدلیږي. او ددغه تقسیم، پرمختللي بدلون، هجرت، ودې او توپیر له لارې د گڼو حجراتو او انساجو په لرونکي انسان بدلیږي:

- د القاح نه یوه هفته وروسته نطفه رحم ته هجرت کوي او د هغې په پوښ کې ځای په ځای کیږي. د ودې پدې ډیر حساس او مهم پړاو کې هغه د رشیم یا embryo په نامه یادیږي. پدې پړاو کې چې ۸ هفتې دوام کوي، وده ډیره چټکه وي، سر، غوږونه، پوزه، سترگې او خوله جوړیږي، لاسونه او پښې څرگندیږي.
- د اتو اونیو وروسته رشیم د انسان په بڼه پیژندل کیدای شي، او د جنین یا fetus په نامه یادیږي. پدې پړاو کې حیاتي غړي لکه زړه، سږي او دماغ انکشاف او وده کوي. پدې پړاو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم وده چټکه وي او د زيږېدو تر وخته وزن په اوسط ډول تر ۷ پونډه يا ۳ کيلوګرامه پورې زياتيږي.

دعلمي څېړنو او قرآني ارشاداتو سمون

دنن نه ۱۴۰۰ کاله مخکې، کله چې نه خومايکروسکوپ اختراع شوې ؤ، نه ښځينه جنسي حجرات کشف شوي ؤ، او نه هم د نوو عصري معلوماتو نښې نښانې څرګندېدې، قرآن کريم په مختلفو برخو کې د امبريولوژۍ يا انساني embryo او جنين د مطالعې او پيژندنې په هکله داسې مفصله او دقيق معلومات ورکړي چې نن يې په لويديزه نړۍ کې ددې علومو پوهان هک پک کړيدي. راشئ چې د بيلګې (نمونې) په توګه لاندنيو مثالونو ته ځير شو:

- د سپرم د يوه څاڅکي نه د انسان جوړيدنه: **مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ** (د عبس سورۀ، ۱۹ آيت)؛ **أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَى** (د القيامت سورۀ، ۳۷ آيت)
- د نارينه او ښځې د ترشح شوي مايعاتو د مخلوط نه د انسان خلق کيدل: **خَلَقَ الإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ** (دالنحل سورۀ، ۴ آيت)
- د مور په رحم کې د نطفې ځای په ځای کيدل: **ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ** (دالمؤمينون سورۀ، ۱۳آيت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د رحم په دیوال پورې د نطفې ځوړندیدل، او د هغې نه د هډوکو جوړول او په غوښې د هغې پټول (پوښل): ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (دالمؤمینون سورۀ، ۱۴آیت)
- دمور په رحم کې د تیارو په دریو پردو کې، یو پر بل پسې، پړاو په پړاو د انسان جوړیدنه: يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ (دالزمر سورۀ، ۶آیت)

د دریو پردو تیاره اکثره اوسني مفسرین د ګیډې دیوال، رحم او هغه کڅوړه ګڼي چې جنین په کې پروت وي. په زړه پورې خو لا داده چې دا هره پرده په خپل وار د دریو طبقویا پردو نه جوړه شویده-د ګیډې ددیوال درې مختلفې عضلې، د رحم جوړوونکي درې طبقې او د امنیوتیک اوبو د کڅوړې درې طبقې. د مور په رحم کې د جنین د ودې او انکشاف په اړه پورتني قرآني ارشادات د نني عصري علومو د تشریحاتو سره بشپړ مطابقت لري♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

شنډتوب یا عقامت

شنډوالې یا عقامت دنړۍ په مختلفو هیوادو ، په خاصه توګه مخ په انکشافه هیوادو کې بیلابیلې روحي او ټولنیزي ستونزې او لانجې راپیداکړیدي. له بده مرغه دشنډوالي او اولاد د نه لرلو ستونزې زمونږ د افغاني ټولنې یو شمیر ښځې هم په خپل کورني او شخصي ژوند کې د ناوړه فزیکي چلند ، تاوتریخوالي، بې توجهی، ټولنیز/اقتصادی محرومیت، بیلتون او طلاق سره مخامخ کړیدي.

شنډوالې څه ته ویل کیږي؟

شنډوالې د تناسلي سیستم یوه ناروغي ده په کومه کې چې د نسل د پیداکولو ابتدایي وظیفه سرته رسیدلاې نشي. په بله ژبه، شنډوالې په طبیعي توګه د امیدوارۍ د قابلیت نشتوالي ته ویل کیږي. هغه ښځې هم شنډې ګڼل کیږي. کومې چې حمل اخیستلاې شي خو د حمل د مودې دپوره کولو نه مخکې په مکرر ډول زیان (سقط) کوي. دا یوائې دښځو ستونزه نده. پدې ناروغۍ نارینه او ښځې دواړه په مساوي توګه اخته کیداې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼ شمير ښځې، که وغواړي نو د واده نه وروسته په لومړيو شپږو مياشتو کې اميدواره کيدای شي. په اوسط ډول په سلو کې اتيا جوړې د يوه کال، او په سلو کې نوي تنه ددوو کلونو په موده کې حمل آخلي. تر دې وروسته د اميدوارۍ د مخنيوي د طريقو د استعمال نه پرته او کوښښ سره سره نه اميدواره کيدل، د انديښنې وړ ګڼل کيږي او روغتيايي مرستې ته اړه لري.

څرنګه چې دعمر په زياتيدو سره په ښځو کې د اميد د اخيستلو امکانات په طبيعي توګه کميږي، نوکه چيرې د ښځې عمر د ۳۵ کلونو نه زيات وي، او تر شپږو مياشتو پورې اميدواره نشي، نو روغتيايي مرستې ته به اړه (ضرورت) ولري.

دعقامت يا شنډوالي علتونه

د نسل د بقا او اميدوارۍ په مغلقه او کړکيچنه پروسه کې په ښځې او ميړه پورې مربوط مختلف عوامل رول لوبوي. تقريباً په سلو کې لس واده شوې جوړې د شنډوالي د ستونزې سره مخامخ کيدای شي. څيړنو ښودلې چې دا په سلو کې ۳۵ په نارينه، ۳۵ فيصده په ښځې، ۲۰ فيصده په دواړو پورې اړه لري، او د پاتې لس فيصده شنډوالي علت معلوم ندي.

په طبي ادبياتو کې شنډوالې په لومړني او ثانوي ډولونو ويشل کيږي. په لومړني ډول کې دواده او يوه کال کوښښ نه وروسته هيڅ اميدواري پيښه شوي نه وي. په ثانوي ډول کې يو يا څو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیدواري منځ ته راغلې وي، خو د زیان په وجه ژوندي ماشوم پیدا شوې نوي.

د ښځو په شنډوالي کې لاندني عوامل برخه لرلاې شي:

- د هورمونونو د انډول (بیلانس) خرابوالې. د ډیرې مودې دپاره د حمل د مخنیوي د درملو استعمال، روحي فشارونه، چاقي او یا د وزن ډیر کموالې د هورمونونو انډول خراب او مؤقتي شنډوالې منځ ته راوستلاې شي. د وخت نه مخکې د میاشتني عادت بندیدل هم شنډوالې منځ ته راولي.
- د تخمدانونو نه رحم ته د هګۍ په انتقال کي ستونزي لکه د نفیرونو (Fallopian Tubes) بندوالې، کوم چې اکثرأ د مکروبي ناروغیو او جنسي تماس له لارې خپریدونکو جراثیمو له امله منځ ته راتلای شي.
- د القاح په منځ ته راتګ کې ستونزې، لکه درحم په غاړه کې په طبیعي ډول جوړیدونکي افرازات، کوم چې هګۍ ته د رسیدو نه مخکې سپرم وژني.
- په رحم کې د القاح شوې هګۍ یا نطفې د کرل کیدو یا ټومبل کیدو ستونزې چې د مکروبي ناروغیو، هورمونونو د کمښت او یا تومورونو له امله منځ ته راتلاې شي.

دنارینوو په شنډوالي کې لاندني عوامل برخه لرلاې شي:

- د سپرمو په جوړیدو کې ستونزه چې د سګرټو او شرابو د استعمال، ځینو درمو، تنګو جامو دا آغوستلو، اوږدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موديې ناروغيو او بلوغ نه وروسته دکله چرک (بغوټو يا Mumps) په شان مکروبي ناروغۍ.

- د علاج د ځينو ډولونو لکه جراحي عملياتو، ځينو طريقواو سرطان ددرملو (کيمو تراپۍ) استعمال.
- د مغزو د ځينو تومورونو له امله د هورمونونو ستونزې.
- په ارثي ډول پيښيدونکي جينيټيکي ستونزې.

په ښځو کې د شنډوالي د علتونو په خلاف، په نارينوو کې د شنډوالي علتونه په آسانۍ سره پيژندل کيداې نشي.

د شنډوالي د علاج لارې چارې

دشنډوالي په هکله ځينې خلک وايي چې دا ګواکې د خداى (ج) رضا ده او بايد چې غاړه ورته کيښودل شي. خو دوې دا هيروي چې عقامت يوه ناروغي ده او د نورو ناروغيو په شان د هغې د علاج لټول د مسلمانانو وظيفه ده. د روغتيايي علومو په پرمختګ سره د شنډوالي په تشخيص، د هغې د علت په پيداکولو او علاج کې هم پرمختګ شويدئ. نن سبا دشنډوالې په سلو کې له ۸۵ نه تر ۹۰ پورې پيښې د عصري درملو او جراحۍ په مرسته د علاج وړ دي. که چيرې د علت پيداکول ممکن نه وي، او يا هم ناروغي د علاج وړ نه وي، نو بيا د عصري ټکنالوژۍ نه مرسته تر لاسه کيداې شي.

د شنډوالي په علاج کې د لاندنيوطريقو نه ګټه اخيستل کيداې شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أ. درمل، کوم چې تخمدانونه تحریک او د ښځینه هګیو پخولو سره مرسته کوي.
ب. جراحي عملیات، ترڅو بند شوي نفیرونه یا هغه ټیوبونه بیرته آزاد کاندي، کوم چې د تخمدانونو او رحم تر منځ غزیدلې دي.
ج. مصنوعي القاح.
د. دټکنالوژۍ په مرسته امیدواري، یا د علاج هغه لارې چارې په کومو کې چې په لابراتوار کې د القاح په مناسبو شرایطوکې خاصو طریقوسره د ښځې تخمه د هغې د میړه د سپرم سره القاح او څو ورځې وروسته رحم ته نقل کیږي.

دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د شنډوالي علاج

د شنډوالي د ستونزې دپاره ورځ په ورځ ګڼ شمیر خلک د طبي علاج او نوې ټکنالوژۍ نه مرسته غواړي. مونږ به لومړې دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د علاج په عامو، موجودو طریقو او بیا دهغوې په هکله د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو په دریځ رڼا واچوو.

1. مصنوعی القاح یا **Artificial Insemination**. دا یوه ډیره پخوانۍ ساده، بې درده او چټکه طریقه ده، چې ناروغ ښځې د نیم ساعت استراحت نه وروسته کور ته تللای شي. لکه چې د نوم نه یې ښکاري، د طبیعي وسیلې په ځای، پدې طریقه کې د نارینوو سپرم په مصنوعي توګه د ښځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم ته پيچکارۍ کيږي. ويل کيږي چه په څوارلسمې پيړۍ کې به عربي قبايلو د خپلو دښمنانو اسپې د اسونو په تېيټ ذات حامله کولې. په ۱۸۹۰ کلونو کې يوه روسي ساينس پوه د لومړي ځل دپاره ددې طريقې نه د ښه او اصلاح شوی ذات د څاروو د نسل د پيدا کولو دپاره کار واخيست. وروسته بيا د هغې نه د ځينو ژوو د نسل د ختميدو دمخنيوي دپاره هم استفاده وشوه. په انسانانو کې د مصنوعی القاح څخه د استفادې لومړۍ ثبت شوې پيښه په ۱۷۹۰ کال کې ديوه سکاټليندی طبيب لخوا د هغې ښځې علاج ؤ چې ميړه يې د ادرارو د نالۍ په معيوبيت اخته ؤ. نن د علاج ددغې طريقې نه د هغو ښځو د اميدواره کيدو دپاره کار آخيستل کيږي چې مېړونه يې د نامه نه ښکته فلج وي او يا د تناسلي سيستم په معيوبتونو اخته وي.

2. د رحم نه بهرالقاح يا **Invitro Fertilization**. دا طريقه چې د Test-tube Baby په نامه هم ياديږي، يوه حياتی طبي (biomedical) طريقه ده. دا طريقه عموما د هغو کسانو د پاره استعماليږي په کومو کې چې د ځينو ستونزو او ناروغيو له امله د ميړه سپرم د ښځې تخمې د القاح دپاره رسيدلاې نشي.

پدې طريقه کې (دتبيض په وخت کې) د ښځې د تخمدان نه پخې شوې هګۍ اخيستل کيږي او د هغې د وجود نه بهرپه لابراتوار کې د هغه د ميړه د سپرمو سره يوځای او د القاح او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودې نه وروسته د ښځې رحم ته نقل کیږي. پدې توګه هغه ښځې چې په عادي علاج سره حمل آخیستلای نشي، د طبي ټکنالوژۍ په مرسته د نورمالې امیدوارۍ او اولاد د لرلو هیلې ته رسیدلای شي.

دنوې ټکنالوژۍ د نوښت نه په استفادې سره نن سبا د امیدواره کیدو دپاره په خاصه توګه په ښځو کې د عمر د زیاتوالي مانعه هم له منځه تللې ده، او زړې ښځې هم د ځوانو ښځو د بخښل شوو تخمو په مرسته امیدواره او د اولاد خاوندان کیدای شي.

3. د کرایي رحم نه استفاده یا **Surrogacy**. دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د کرایي مور یا کرایي رحم نه په استفادې سره د اولاد راوړل یوه خورا نوې طریقه ده. کرایي مور هغې ښځې ته ویل کیږي چې د بې اولاده جوړې دپاره دهغوې د اولاد راوړلو سره موافقه کوي. د بل چا د اولاد د قبلونې (ساتنې یا adoption) په خلاف، د کرایي مور په طریقې کې چې په ډیرو مواردو کې په تجارتی بڼه د پیسو په بدل کې ترې استفاده کیږي، د ښځې سره قرارداد کیږي چې دبلې جوړې دپاره حمل واخلي او ماشوم راوړي.

دنوې ټکنالوژۍ نه راپیداشوې ستونزې

دساینس او طبابت پرمختګ او د امیدوارۍ دپاره د عصري ټکنالوژۍ څخه استفاده که له یوې خوا ګڼ شمیر کورنیو ته ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسولې شي، نو له بلې خوا هغې سره ګڼ شمير مهمې طبي، قانوني، اخلاقي اوشرعي ستونزې هم منځ ته راتلاې شي.

د ستونزو په لړ کې د هديه شوو تخمو استعمال، د ماشوم د هويت اونسب د خوندي ساتلو مسئله، د پاتې شوو القاح شوو هګيو د سرنوشت او قانونی حيثيت مسئله، په يوه وخت د زياتو ماشومانو زيږيدل او دهغې له امله د بې مودې ماشومانو او مربوطو روغتيايي ستونزو زياتوالې، د مور د عمر د زياتوالي له امله پيښيدونکي ستونزې، د علاج ملا ماتوونکي مصارف (کوم چې د ډيرو کسانو د قدرت نه بهر دي)، او د مړه شوي سړي د سپرمو راويستل او وروسته د اميدوارۍ دپاره د هغې ساتل، د مثال په توګه يادولای شو.

د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو نظريات

په اسلام کې د خلکو د نسب خوندي کولو او ساتلو ته خاصه پاملرنه شويده، له همدې کبله د عدت په موده کې د ښځې سره نکاح کول او يا د بل چا څخه د اميدوارې شوې ښځې سره نکاح حرامه ګڼل کيږي. داوسنۍ زمانې د روغتيايي ستونزو د علاج دپاره د نوې ټکنالوژۍ د استعمال په هکله په کويت کې د طبی علومود اسلامی اداری د لومړني سيمينار ګډون کوونکو مسلمانو ساينس پوهانو، او د فقهې علماوو، او همدا شان د اسلام له نظره د منل شوو طريقو د څيړلو په هکله په ۱۹۸۷کال کې د اسلامي فقهاوو دريم مجلس (Symposium) ځينې سپارښتنې کړيدي، چې لنډيز يې په لاندې ډول دئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په مصنوعي القاح کوم بندیز نشته، خو د شریعت له مخې د ښځې د پاره پرته له خپل میړه د بل چا د سپرمو آخیستل حرام دي. دا ځکه چې دې سره د ماشوم هویت مغشوش کیږي او په نتیجه کې یي قانوني، اخلاقي او روحي ستونزي منځ ته راځي. د طلاق او مرگ نه وروسته د پخواني میړه د سپرمو نه استفاده هم جایزه نده.
- که چیرې د شنډوالي د علاج نورې طریقې لکه درمل او د جراحۍ عملیات نتیجه ورنکړي، نو په اسلام کې د وجود نه بهر القاح یا invitro fertilization روا ده، خو پدې شرط چې د ښځې او میړه دخپلو تخمو او سپرمو څخه پکې استفاده وشي. د بل چا د بخښل شوو تخمو او سپرمو نه استفاده روا نده.
- په اسلام کې د اولاد راوړل د واده (نکاح) په صورت کې روا دي، او په نکاح کې قرارداد ددوو کسانو (ښځې او میړه) تر منځ دئ. نو ځکه د ټکنالوژۍ په مرسته د اولاد راوړل یواځې د واده شوي ښځې او میړه تر منځ روا دي. د اسلام له نظره دبلې ښځې په رحم کې د القاح شوې هگۍ په کرلو یا د کرایي مور او کرایي رحم نه په استفادې بندیز لگیدلای دئ او داډول امیدواري شرعي نه گڼل کیږي.
- دالقاح شوو هگیو ساتل یوه اخلاقي لانجه رامنځته کړیده. ښه خو به دا وي چې د امکان په صورت کې یواځې داړتیا په اندازه هگۍ القاح او تر هغې زیاتې جوړې نکړای شي. امید دئ د ساینسي تحقیقاتو په نتیجه کې په راتلونکي کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اضافي هګيو ساتل او د اړتيا په وخت کې د هغې نه استفاده ممکنه شي.

- که چيرې اضافي هګۍ موجودي وي، نو د ډيرو پوهانو په عقيده د شريعت له نظره دا هګۍ په رحم کې تر ځاې په ځاې کيدو دمخه کوم ارزښت نلري او په له منځه وړلو کې يې کوم ممانعت نشته. خو ځينې نور بيا په دې عقيده دي چې القاح شوې هګۍ ځکه ارزښت لري چې دا د انسان په پيدايښت کې لومړې پړاو دئ، نو دهغې د له منځه وړلو، د ساينسي څېړنو دپاره د هغې د استعمال او په طبيعي توګه تر مرګه د هغې د پريښودلو په منځ کې د انتخاب په وخت کې به دغه وروستۍ طريقه ځکه غوره وي چې په هغې کې په څرګنده په ژوند يقيني تيري نه ليدل کيږي♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیدوارۍ مخنیوې (Contraception)

په اسلام کې کورنۍ زیات ارزښت لري او ماشومان د خدای نعمت او تحفه ګڼل کیږي. څرنګه چې په اسلام کې د واده نه پرته جنسی تماس منع دئ، نو طبیعي ده چې د امیدوارۍ د مخنیوی په هکله بحث په واده شوی ښځې او میړه پورې اړه لری.

د امیدوارۍ د مخنیوي تاریخچه:

دامیدوارۍ د مخنیوی مفکوره کومه نوې مفکوره نه ده، خلکو د زرهاوو کلونو راهیسې د هغې کوښښ کړی. په پخوا زمانو کې ځومره چې د وجود د جوړښت او وظایفو په هکله د انسانانو معلومات زیاتیدل، هومره هم د امیدوارۍ د مخنیوی دپاره طریقې راپیداکیدې لکه د واده ځنډول، د اوږدې مودې دپاره ماشوم ته د شیدو ورکول، د باروری په وخت کی د کوروالی او جنسی نژدیوالی نه ځان ساتل او نور. ددئ تر څنګ د ځینو درملو، پرهیز او نورو وسیلو نه هم کار آخیستل شویدئ. د میلاد نه ۲۷۰۰ کاله پخوا لیکل شوې هغه طبي چینایي اسناد چې لا تر اوسه پاتی شویدي، څرګندوی چې په هغه زمانه کې هم خلکو د خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښې سره سم د نسل د پیدا کولو لیوالتیا درلوده. د پاپیروس د بوټو نه جوړ شوي په لومړنیو مصری طبی کاغذونو لیکل شوی د امیدوارۍ د مخنیوی نسخې هم تر لاسه شویدي، دمثال په توګه، د میلاد څخه ۱۸۵۰ کاله پخوا دکاهون د پاپیروس نسخې.

اسلامي طب او د امیدوارۍ مخنیوې

په اسلامي طب کې هم د پیړیو راهیسې د امیدوارۍ د مخنیوی طریقې استعمال شویدي. ابن سینا په خپل کتاب "قانون" کې د امیدوارۍ دمخنیوي دپاره د (۲۰) شیانو لست ذکر کړیدئ. اسلامی فیلسوف او طبیب ابوبکر محمد بن ذکریا رازی هم په خپل مشهور "کتاب الحاوی فی ا لطب" یا "په طب باندې جامع کتاب" کې د امیدوارۍ د مخنیوی دپاره (۱۷۶) شیانو ته اشاره کړیده، او د نورو عواملو په څنګ کې یې د مور روغتیا، د مور دښکلا او اقتصادی دلایلو ذکر کریدي.

د امیدوارۍ د مخنیوي دطریقو ډولونه

د مصنوعي او طبیعي طریقو د استعمال څخه په امیدوارۍ او د هغې د وخت په هکله مرسته ترلاسه کیدای شي. البته د طریقو ډولونه ډیر دي او هره طریقه یې په جلا ډول کار کوی. په دغه طریقو کې تر اوسه لا یوازې د پوکنیو او جراحي عملیاتو له لاری د شنډولو دوه طریقې د نارینوو دپاره، او نورې ټولې یې د ښځو دپاره دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أ. **دخنډ یا مانعي طریقه:** پدې طریقه کې د پوکڼیو، دیافراګم، د رحم د غاړې د پوښ او نورو شیانو څخه استفاده کیږي، کوم چې د ښځې او میړه د تخمو د یوځاې کیدو په لاره کې خنډاو مانعه پیښوي.

ب. **هورموني طریقه:** پدې طریقه کې د ګولیو یاپیچکاریو او ټومبلو په وسیله د هورمونونود استعمال له لارې د ښځو په وجود کې د هورمونی انډول یا بیلانس په بدلون سره د امیدوارۍ مخنیوې کیږي.

ج. **میخانیکی طریقه:** پدې طریقه کې د رحم دننه د الاتو په ایښیدو سره په رحم کې داسی بدلونونه راځي چې د امیدوارۍ مخنیوې کوي.

د. **طبیعي طریقه:** د حمل د اخیستلو په ورځو یا د باروری په وخت کې د کوروالي یا جنسی تماس نه د ځان ساتنې په شان تدابیر په طبیعي توګه د امیدوارۍ مخه نیسي.

ه. **جراحی طریقه:** پدې طریقه کې د جراحي عملیاتو په وسیله په ښځو او نارینوو کې د تخمو د انتقال ټیوبونه یا نلونه بندیږي. د امیدوارۍ دا طریقه د تل دپاره ده او د شنډوالي سبب کیږي.

و. **بیړنۍ یا عاجله طریقه:** لکه چې د نوم څخه یې ښکاري دا طریقه د امیدوارۍ د نورو طریقو د نه استعمال او یا د کار د نه کولو په صورت کې د سملاسي اغیزې دپاره استعمالیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا د امیدوارۍ مخنیوي ته په اسلام کې اجازه شته؟

دانسانی ژوند د مختلفو اړخونو په هکله مسلمانان دخپلو پوښتنو دځواب دپاره د پوهې او معلوماتو درې سرچینې لري. لومړې قران، دوهم د پیغمبر (ص) وینا (حدیث) او عمل (سنت)، او دریم د اسلامي فقهاوو اجتهاد.

- په قرآن شریف کې د امیدوارۍ د مخنیوي په هکله کومه اشاره شوې نده خو د امیدوارۍ د مخنیوی مخالفین ډیر ځله د " وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْءًا كَبِيرًا " آیت ته اشاره کوي او هغه د ماشومانو د وژلو په څنګ کې د امیدوارۍ په مخنیوي بندیز ګڼي. د ولادت د پلان کولو پلویان وایي چې دا ډول تفسیر سم ندئ.
- د ګڼ شمیر احادیثو څخه داسې څرګندیږي چې پیغمبر (ص) د امیدوارۍ په مخنیوی خبر ؤ او په خاصو حالاتو کې یې تائیدول.
- داسلامي فقهې پوهان، د طبي ساینس اسلامي اداره او د شمالي امریکې اسلامي طبي ټولنه، د مور دروغتیا، ټولنیزو، اقتصادي او نورو دلایلو په ګډون دګڼو دلایلو په وجه د واده شوو جوړو لخوا د امیدوارۍ د مخنیوي د طریقو د استعمال سره موافقه لري، پدې شرط چې دښځې او میړه دواړو خوښه پکې شامله وي، استعمالیدونکې طریقې بیرته په شاتلونکې وي (د تل دپاره د عقامت سبب نشي)، او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتيا ناوړه اغيزه ونلرى. دوې د هغو طريقو ملاتړ نکوي، کوم چې د بې مودې ماشوم د زيان (سقط) سبب کيږي.

په ښځو او يا نارينوو کې د جراحي طريقو استعمال په انفرادي کچه د ښځې او ميړه دواړو په خوښه يوائې هغه وخت د منلو وړ دئ چې:

- د اميدوارۍ له امله د ښځې روغتيا ته سخت خطر د پيښيدو امکان وي.
- د مخنيوي نورې طريقې يا کار ونکړي او يا په روغتيا ناوړه اثرات ولري.
- د ښځې، ميړه او يا دواړو ارثي ( ) ناروغي جنين ډېر خطر سره مخامخ کړي.

د زياتو معلوماتو او منابعو دپاره ولولۍ:

- پاک قرآن د بنى اسرائيلو (۱۷) سورى ۳۱ آيت
- پاک قرآن د الانعام (۲) سورى ۱۵۱ آيت
- د شمالي امريکې د اسلامي طبي ټولنې د اسلامي طبي اخلاقو سند
- د طبي ساينس د اسلامي ادارې اسناد ♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونینګ یا د ورته شیانو جوړول

کلونینګ چې په عربي کې انتنساخ ترجمه شوی د نن ورځې یوه ګرمه اومهمه موضوع ده . دې موضوع ته هغه وخت دنړیوالو زیاته پاملرنه جلب شوه کله چې په ۱۹۹۷ کال کې په سکاټلند کې د دیوې تجربې په ترځ کې د یوې ګډې (میږې) د وجود یوې حجرې ته وده ورکړشوه او د "ډالي" (Dolly) په نامه په یوی بلې داسې ګډې بدله شوه چې د فزیکی اوارثی خواصو له پلوه اصلی ګډې ته ورته وه.

کلونینګ څه ته وائي؟

کلون (Clone)په اصل کې یوه یوناني کلیمه ده چه د ورته یا مشابه معنی لری او کلونینګ (Cloning) هم د ورته یا مشابه شئ جوړولو ته وائی. په ژوند پوهنه یا بیالوژی کې هم کلونینګ د یوه ژوندی موجود څخه د بل ورته موجود جوړولو ته ویل کیږی. ساینس پوهان دکلون اصطلاح دهغو مختلفو اوښتونونو او بدلونونو دپاره استعمالوی په کومو کې چه د بیولوژیکی موادو کټ مټ کاپی یا ژینیتیک نقل اخیستل کیږي. د کلون اصطلاح د لومړي ځل دپاره په ۱۹۰۳ کال کې د "هربرت وبر" په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه یوه آلماني گیاه پیژندونکي د مکروبونو په شان هغو ژوندیو موجوداتو دپاره استعمال کړه کوم چې په غیر جنسي توگه زیږنده کوي. د یادونې وړ ده چې یو گڼ شمیر نباتات او ساده حیوانات پرته لدې چې د نسل د بقا دپاره نورو نباتاتو او حیواناتو ته اړه ولری ، له غیر جنسی لاری زیږنده کوي او خپل نسل تولیدوي.

د کلونینگ تاریخچه

له دوه زره (۲۰۰۰) کلونو راپدې خوا انسانان د پیوند کولو او قلمو له لاری د بوټو او نیالگیو په غیر جنسي تولید بوخت دي. دعصري لابراتوارونو په رامنځ ته کیدو سره په **۱۹۵۸** کال کې د "ستیوارد " په نامه یوه ساینس پوه گازره (زردکه) درسیدلې (بالغې) واحدې حجرې څخه د هورمون لرونکو موادو په کلچر کې کلون کړه. په **۱۹۶۴** کال کې "جان گوردون" لومړنۍ حیواني حجره کلون کړه. شل کاله وروسته دهمدې طریقې څخه په استفادې سره ساینس پوهانو په سویس او امریکې کې په بریالیتوب سره موږکان کلون کړل.

د حجراتو مختلف ډولونه

د ژوندیو موجوداتو ټول حجرات د جنسی حجراتو د یوځای کیدو یا القاح شوې هگۍ د تقسیمي دو څخه منځ ته راځي. دا حجرات مخکې لدې چې د خاصو کارونو دپاره په اختصاصي بیلابیلو حجراتو یا (Somatic Cells) بدل شي، دتنې یا ریښې د حجراتو (Stem Cells) په نامه یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصاصي حجرات (Somatic Cells): د وجود حجرات د نارینوو او ښځینوو د جنسي حجراتو نه پرته ټول د سوماتیکو حجراتو څخه جوړ شویدي. د سوماتیک کلیمه د یوناني کلیمې سوما نه اخیستل شوي چې د وجود یا ځان معنی ورکوي. دا حجرات د وجود د مختلفو غړو انساج جوړوي لکه د پوستکې، هډوکو، اعصابو، عضلاتو په شان انساج. کله چې تاسو خپل لاس پرې کړئ نو بیا همدا تخصصي حجرات د هغې د جوړولو او ترمیم دپاره نور ورته حجرات جوړوي.

دتنې یا ستېې حجرات (Stem Cells) په ژوندیو موجوداتو کې هغه حجرات دي چې د ویشلو له لارې د ځان د نوي کولو او په مختلفو اختصاصي حجراتو د بدلیدلو قابلیت لري. د تي لرونکو ژوو د تنې حجرات دوه مهم ډولونه لري:

- دتنې جنیني حجرات (Embryonic Stem Cells) یا هغه حجرات چې د جنین د ودې په لومړنیو مرحلو کې (دالقاح شوې هګۍ څخه ۴-۵ ورځې وروسته کله چې ۵۰-۱۵۰ حجرې جوړې شوي وي)، منځ ته راځي او بیا وروسته ترې د وجود بیلابیل انساج جوړیږي. تر څه وخت دمخه د تنې جنیني حجرات، د تنې د حجراتو د حاصلولو او ترلاسه کولو یواځنۍ منبع وه. او د هغې دترلاسه کولو دپاره به جنین له منځه وړل کیده. خو تیرکال جاپاني ساینس پوهانو یوه داسې طریقه کشف کړه د کوم په مرسته چې د انسان د پوستکي دعادي حجرې څخه د تنې د جنیني حجراتو په شان کار اخیستل کیږي. د دئ طریقې په رامنځ ته کیدو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تنې د حجراتو د څېړنو په برخه کې د یوه مهم اخلاقي انتقاد دپاره د حل لاره پیدا شوه.

- د تنې لوې او بالغ حجرات چې د وجود په مختلفو برخو کې پیدا کیږي او د ویشل کیدو له لارې مړه او زیانمن شوي حجرات بیا جوړوي. پدې وروستیو وختو کې پدې برخه کې یو ستر پرمختګ په پلاستیک جراحی کې د دا ډول حجراتو نه کار اخیستل ؤ. ډاکټرانو د لومړې ځل دپاره وکړای شو چې د وازګې یا غوړو د یوې حجری په مرسته دیوې ښځې د سینې هغه نیمګرتیا او نقص له منځه یوسي کوم چې دیوې سرطاني غوټې د لرې کولو له امله منځ ته راغلې ؤو.

د "تنی" دحجراتو (Stem Cells) اهمیت او رول

د تنې حجرات دروغتیائي څېړنو او انسان د ودې د څرنګوالي په پلټنو کې زیات ارزښت لري. ددې حجراتو څخه د انسان دوجود دهر ډول اختصاصي حجراتو د جوړیدو دپاره کار اخیستل کیدای شي. ګڼ شمیر څېړونکي هیله لري چې یوه ورځ وکولای شي د تنې د حجراتو په مرسته د زړه ، الزایمر او سرطان په شان ناروغیو علاج وکړي، او د ناروغه او ناقصه غړو د پیوند دپاره کار واخلي.

د کلونینګ تخنیک

په کلونینګ کې د یوې حجرې ارثي معلومات چې د هستې په جینونو کې وي، داسې حجری ته نقل کیږي چه له ارثي معلوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالي شوي وي، او په نتیجه کې یوه داسې حجره منځ ته راوستل کیږي چې د ودې او کرلو وړ وي. لکه څنګه چې د هګیو حجرات د یوه نوي مکمله ژوندي موجود د جوړولو قابلیت لري، همدا شان دغه حجرات چې یوشان جینونه لری، د یوه نوي، مکمله ژوندي موجود د جوړولو قابلیت لرلای شي. د "ډالي" نه مخکې ټولې ګډې به په طبیعي توګه د مور او پلار د تخمو د یوځای کیدو نه راپیدا کیدلې، ډالي لومړنی تی لرونکی ژوې ؤو چې یواځې دیوې هستې د حجرې نه په مصنوعي توګه جوړ شو.

هسته د حجراتو د مغزو په شان وي، یوه احاطه شوې ډبه چې دیوه ژوندي موجود د جوړیدو دپاره د حجرې د اړتیا وړ ټول معلومات لري. دا معلومات د "ډي این ای" (DNA) په بڼه کې وي . دا چې مونږ یوتربله بیسارې توپیر لرو، له همدې امله دئ چې "ډي این ای" مو سره توپیر لري.

د مصنوعي القاح سره د کلونینګ توپیر

کلونینګ د مصنوعي القاح سره، په کوم کې چې د نارینه تخم په مصنوعی توګه د ښځینه هګۍ سره یوځای کیږي، توپیر لري. په کلونینګ کې د کلون شوي ژوي ارثي خواص د مور او پلار دواړو څخه د اخیستل شوو خواصو د احتمال په خلاف، کټ مټ د هغه یوه ژوی په شان وي، چې د حجرې نه یې استفاده شوي وي. د یادونې وړ ده چې په طبیعي ډول هم کلونینګ پیښیدلای شي، مثلاً سره ورته غبرګوني . دا سره کټ مټ ورته زیږیدلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړې هغه وخت منځ ته راځي چې القاح شوې هګۍ چې د زایګوټ په نامه هم یادیږي، د جنین په دوو حجرو د تقسیمیدلو په وخت سره جلا او په دوو بیلو حجرو بدلې شي. دا حجرات بیا هریو جلا-جلا وده کوي او په دوو سره ورته غبرګونو بدلې شي.

د کلونینګ مختلف ډولونه

لکه چې دمخه ذکر شول، کلونینګ یوه عامه اصطلاح ده چې پخوا به د بیولوژیکي موادو د کاپي کولو یا نقل کولودپاره استعمالیده. کله چې په مطبوعاتو او خبرونو کې د کلونینګ په هکله مطالب خپاره کیږي نو اکثره ددوې هدف یوازې یو ډول کلونینګ وي چې هغه بیا تولیدونکې (Reproductive) کلونینګ دئ. خو د کلونینګ نور ډولونه هم شته، او د کلونینګ تکنالوژی د نورو ژوندیو موجوداتو د ارثي یا جنتیک غبرګونی د جوړولو نه پرته د نورو اهدافو دپاره هم استعمالیدای شي. دکلونینګ ځینې ډولونه په لاندې ډول دي:

أ. د "ډي این ای" DNA کلونینګ: دا ډول کلونینګ د مولیکولی کلونینګ او د جینونو دکلونینګ په نامه هم یادیږي. دا تکنالوژی د ۱۹۷۰ کلونو راهیسی موجوده او د ځانګړو موجوداتو د جینونو دخیرلو دپاره تري په لابراتوارونو کې کار آخیستل کیږي.

ب. بیا تولیدونکې (Reproductive) کلونینګ: دا ډول تکنالوژي د هغو ژوو یا ځاروو د تولیدولو د پاره استعمالیږي چې د حجراتو "ډي این ای" يې سره یو شان وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډالي په نامه ګډه د کلونینګ د همدې طریقې له لارې تولید شوه.

ج. دناروغیو د علاج دپاره کلونینګ: دا ډول کلونینګ د تحقیقاتو او څیړنو دپاره استعمالیږي، په کوم کې چې د انسان د ودې او ناروغیو د علاج دپاره د "تنی" حجرات یا Stem Cell حاصلیږي.

د کلونینګ په هکله دمسلمانو ډاکټرانو او اسلامی فقهی د اکادمۍ دریز

داسلامي فقهي د اکادمۍ د ۱۹۹۷ کال په مجلس کې چې د اسلامي نړۍ د مختلفو برخو د ۱۲۵ استازو په ګډون جوړ شوې ؤو د نورو موضوعاتو په ګډون دکلونینګ په موضوع هم بحث شوئ ؤو. پدې کنفرانس کې د اسلامي علماؤو، طبیبانو او فقهاؤو له نظره د کلونینګ په هکله دوه مسئلې وڅیړل شوې:

1. آیا کلونینګ سره په هغه اسلامی عقیده کې کوم شک پیداکیدای شي چې خدای (ج) د موجوداتو خالق او پیداکوونکې ګڼي؟
2. آیا کلونینګ ته اجازه ورکړ شي او که نه؟

د اسلامي فقهي اکادمۍ په کویت کې دمسلمانو ډاکټرانو اداری سره د یوه مقدماتی کنفرانس په هکله تماس ونیو او بیا یې موضوع د اکاډمۍ په مجلس کې وڅیړله. دې مجلس ته طب پوهان هم رابلل شوي ؤو، چا چې اکاډمۍ ته د کلونینګ د جریان او مفهوم په هکله معلومات ورکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړی موضوع په هکله ټولو موافقه درلوده چې کلونینگ د موجوداتو د خلقت په هکله اسلامي عقیدي کې شک نه پیدا کوي. پاک الله د کایناتو خالق دئ، خو پدې نړۍ کې یې د علت او معلول نظام جوړکړیدئ. په ځمکه کې د تخم کرل علت دئ خو یواځې خدای (ج) د بوټي په بڼه معلول جوړوي. په همدې ډول کلونینگ یو علت دئ او یواځې د خدای (ج) په اراده معلول جوړیدای شي. لکه څنگه چې د تخم په کرلو سره څوک د بوټي خالق او جوړونکې نه گڼل کیږي، نو دکلونینگ تخنیگر هم د پیدا شوي څاروي خالق گڼل کیدای نشي. یواځی الله خالق دئ او خلقت د هغې په خوښه منځ ته راتلاې شي.

د کلونینگ د اجازې په هکله د اکاډمی د غړو اکثریت د بحث نه وروسته دې نتیجې ته ورسیدل چې د انسان نه پرته د نباتاتو او حیواناتو په برخه کې د کلونینگ اجازه شته. انسان ته د کلونینگ غزونه به خورا زیاتې پیچلې او یو پر بل اغیزناکې ټولنیزې او اخلاقي ستونزې رامنځ ته کړي. له همدې امله د انسان د کلونینگ د اجازې ورکول امکان نلري.

د کلونینگ په هکله د مسلمانو ډاکترانو او فقهاوو دریځ د اجتماعی اخلاقو په دوو مهمو اصولو ولاړ گڼلاې شو:

أ. ***د تاوان او کړولو اصل.*** ټول هغه ساینسی طریقې منع کوي کوم چې د افرادو او ټولنې په روحي او اخلاقي روغتیا ناوړه اغیزه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. ***د عامه ګټو اصل***. د ناروغیو دمخنیوي او سمولو په چارو کې کلونینګ ته اجازه ورکوي خو پدې شرط چې د افرادو په نسب، کورنیو او ټولنیزو اړیکو او ارتباطاتو ویجاړونکي او ناوړه اغیزې ونلري.

منابع او مأخذونه

د ساینس دایرت المعارف، دوهم ټوک

د اسلامي فقهي د اکاډمۍ د ۹۷ مجلس اسناد

Human Genome Project at www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home. html sited January 2008.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه منابع چې ددې رسالې په تحقیق کې ترې استفاده شوېده:

- د اسلامي فقهي د اکاډمۍ اسناد اود **۹۷** مجلس پریکړې
- د روغتیايي ساینس د اسلامی اداري دخاص یوولسم سیمینار اسناد
- د اسلامي کانفرانس د اداري اسناد
- د شمالي امریکي د اسلامي طبي ټولنې اسناد او پریکړې
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې د اسلامي طبي اخلاقو سند
- د طبي ساینس د اسلامي اداري اسناد
- د طبي فقهي د اتم سیمینارپریکړې
- دساینس دایرت المعارف، دوهم ټوک
- فتاوي معاصر، فضل غني مجددي
- قرآن کریم
- Human Genome Project at www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home. html cited January 2008.
- Brain Death in Islamic Jurisprudence, Dr. Abdulaziz Sachedina, University of Virginia
- Resolution of the Council of Islamic Jurisprudence on Resuscitation Apparatus Decision No. (5) D 3/07/86

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

Current Health Concerns In the Lights of Islamic Jurisprudence

Dr. Abdul Rahman Zamani

January 2008

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library